

VRACOVSKÉ HODY S VĚNCEM A KÁČEREM

Markéta Lukešová, Národní ústav lidové kultury, Strážnice

Ve městě Vracově se každoročně o třetím říjnovém víkendu konají císařské hody. Významnou úlohu při nich hrají dva důležité atributy – věnec a káčer. Jaký je průběh hodů, význam těchto hodových atributů a podíl lokální komunity na hodové slavnosti, je cílem této práce.

Stejně jako v jiných obcích na Slovácku i ve Vracově jsou hody významnou slavností roku. Během doby se jejich podoba, na základě mnoha faktorů specifických pro život obce, měnila či inovovala. Hody dodnes patří k nejvýraznějším a nejdůležitějším událostem v obci v průběhu roku a dodnes plní věrskou, církevní, rodinnou i společenskou funkci. Hody byly původně vnímány jako děkovné oslavy v době dokončujících zemědělských prací, proto se také vázaly k podzimním termínům.¹ Vracovské hody nesly název *císařské*, neboť termín ustanovil císař Josef II. v roce 1786, kdy se hody začaly konat o třetí říjnové neděli, nejbliže svátku svatého Havla (16. října) či sv. Terezie 15. října (na počest jeho matky císařovny Marie Terezie).

První zmínky o slavení hodů ve Vracově známe od pamětníků z doby po druhé světové válce, kdy se jejich organizaci věnovali členové tělovýchovné jednoty Sokol, konkurenční Orel připravoval slavnost dožinek. Hody se povětšinou odbyvaly třetí neděli v říjnu. V tomto období vrcholila sklizeň vinné révy a některých druhů zeleniny, jejímž pěstováním se živila většina obyvatel Vracova během celého 20. století. Důsledkem toho byly hody velmi skromné, konala se jen jednoduchá *muzika* v místním sále. Až začátkem osmdesátých let 20. století, kdy se zcela změnil způsob života lidí ve všech jeho složkách – primárně ve způsobu tradiční obživy, termín se stal pevným a vyhovujícím datem pro konání hodů, na nichž se začalo podílet i více Vracovjanů. Příhodné podmínky, které zachovaly integritu podoby slavnosti v uplynulých třiceti letech a zapříčinily životnost zmíněného jevu tradiční kultury, daly vyniknout ustálené struktuře obyčeje a u mladé generace vyvolaly velký zájem o jeho udržení.

Podoba vracovských hodů se od jiných v okolních obcích lišila, i když původní smysl zůstal stejný. Vracovské hody se vyznačují tím, že jsou zde zastoupeny dva významné obřadní atributy – *věnec a káčer*. Je jen málo obcí, ve kterých se na severním Kyjovsku při hodové slavnosti objevují oba prvky – ve Vlkoši, Ježově, Moravanech i v Kyjově, na rozdíl od obcí jižního Kyjovska, např. v sousedních Vacenovicích je zvykem nosit pouze věnec, stejně jako v Miloticích, Svatobořicích či Dubňanech.

V posledních třiceti letech mají vracovské hody pevně ustálenou strukturu a jsou typické svými výraznými lokálními i regionálními rysy, přestože není toto město konkrétně regionálně diferenciované. Obvykle bývá Vracov zařazován do subregionu kyjovského Dolňácka, i když z hlediska lidového oděvu tvoří samostatný krojový okrsek, v minulosti patřil pod panství Bzenecké.

Účastníci hodů a hodoví funkcionáři

Mezi účastníky hodů jsou zastoupeny všechny věkové, sociální i stavové skupiny. Každoročně se počet krojovaných zvyšuje, přičemž v roce 2013 dosáhl až 700 osob. Přestože je počet krojovaných takto vysoký, zdaleka není pravidlem, že se všichni aktivně zapojují

do samotného průběhu slavnosti. I když účast dětí na hodových slavnostech původně nebyla běžná, dnes se v průvodu objevují děti od nejtěplejšího věku, což je zcela nový jev. Pro ně jsou hody jednou z mála příležitostí obléct se do kroje. Hlavními aktéry je mládež, ale také lidé středního věku a starší, a to jak ženy, tak muži.

Přípravě hodů se věnují členové hodového výboru, který tvoří převážně vedoucí místních folklorních souborů a vedoucí Městského kulturního klubu. Hlavní představitelé hodů jsou stárce – od poloviny šedesátých let 20. století je jeden ze stárků svobodný a druhý ženatý. Ženatý stárek je místní zvláštností. Tato tradice vznikla zřejmě ze situace, kdy funkci druhého stárka nechtěl žádný chlapec přijmout. Např. v sousedních Vacenovicích vystupuje během hodů tzv. hospodář či pudmistr, jehož role je ale zcela jiná než v případě vracovského ženatého stárka.

Zatímco v sobotu má hlavní úlohu stárek svobodný, v neděli patří výsadní postavení stárkovi ženatému. Stárek býval v minulosti představitelem chasy, jakýmsi zástupcem, jehož si mládež zvolila ze svých řad. Svoji úlohu zastával po celý rok. Musel plnit určité povinnosti – komunikoval s představiteli obce, organizoval zábavy, *muziky*, účastnil se poutních procesí apod. Obvykle měl stárek splněnou vojenskou službu. Tím, že začaly hody organizovat spolky, se jeho úloha značně oslabil. V současné době se zcela změnila. Svou funkci zastává výhradně během hodů. Stárkem je obvykle chlapec, jenž má zájem tuto úlohu plnit, a s jeho volbou souhlasí rodina. Vypravovat z domu stárka je totiž velmi časově a hlavně finančně náročné. Nezřídka se stává, že členové hodového výboru musejí obcházet celé město a vytipované chlapce žádat, aby se této úlohy některý z nich zhostil. Stejným způsobem se úlohy ujímají i ženatí stárce a svobodná stárka. Všichni zmínění bývají povětšinou členové místních folklorních souborů. Od stárka se očekává, že bude ovládat lidové tance, umět zpívat hodové písně, měl by mít přehled o hodovém zvykosloví a alespoň dílčí schopnost stát v čele chasy při vyhlásování sól či vedení tanečních her při zábavě.² Mladou svobodnou stárku si většinou vybírá stárek sám.

Rada města Vracova přispívá poměrným finančním obnosem každé z rodin stárka. Částka je zvolena tak, aby pokryla veškeré náklady s hody spojené. Již dvakrát se v posledních dvaceti letech stalo, že byl stárek či stárka přesporní, vždy z důvodu partnerského vztahu. V posledních deseti letech tři stárkovské páry završily svůj vztah sňatkem. Každý ze stárků obvykle zastává svoji úlohu pouze jedenkrát v životě, až na výjimečné případy. Člen místního souboru Vracovjan se této úlohy zhostil dokonce třikrát, a to poprvé s jednou stárkou a pak dvakrát s jinou stárkou. Během hodů je důležitá osobnost také loňského stárka – dosud totiž platí hodové právo s účinností, týkající se jeho osoby. V první hodový den vede chasu ke starostovi a radním obce, aby zde požádal o konání hodů. Od představitelů obce obdrží hodové právo s platností pro stárka letošního, které mu po příchodu průvodu k jeho domu povolení předá.

Zvaní na hody

Již několik týdnů předem se funkcionáři hodů pečlivě připravují. Zpravidla čtrnáct dnů až týden před hody objíždí chasa, která se soustředí kolem stárka, okolní obce a zve na hody, zastavuje se zejména v místních restauracích, kde stárek vyvěsí plakát s pozvánkou. Stárek má taktéž za povinnost zajistit koňský povoz, víno a slivovici, stárčinou povinností je pak vůz nazdobit. Zvaní na hody bylo pokládáno spíše za zábavnou formu jakéhosi stmelení chasy v předhodovém období, jeho účastníci se často oblékali za nejrůznější masky – nejčastěji jezdili muži v ženských šatech, objevovala se maska *cikána*, ale také uniforma vojáka z první světové války. Během devadesátých let 20. století to bylo téměř nepsaným pravidlem.

Zřejmě vlivem vedoucího folklorní skupiny Marýnka Pavla Petržely³ se ze zvaní stává jakási prestižní záležitost a účastníci se oblékají do všedních krojů. Zhruba do roku 2000 se zvaní účastnili výhradně muži, v současné době jezdí i ženy. Zvaní na hody se objevuje i v jiných lokalitách na jižním Kyjovsku, např. pravidelně jezdí zvat na hody chasa z Vacenovic.

V čele hodového průvodu jde vlajkonoš s praporem, za ním nejmenší děti. Vracov 2014.

Vsobodní stárci v hodovém průvodu. Vracov 2014.

Původně mělo zvaní zřejmě informativní charakter, bylo důležité dát na vědomí také obyvatelům okolních obcí o konání hodů a představit vracovskou chasu i mimo domácí kastr.

Přípravy na hody

S přípravou hodů mají nejvíce práce stárci a stárky. Stárka se zpravidla věnuje výrobě papírových růží na výzdobu hodového věnce, nosítek na káčera a smrkových větví, které tvoří ozdobu vchodu každého z domů, odkud stárek či stárka vychází a kde vítají hodový průvod. Mezi důležité okamžiky přípravy hodů patřilo dříve také pořádání hodových zkoušek, zpravidla se konaly tři, a to každý pátek tři týdny před slavností. Probíhala zde výuka lidových tanců – většinou se jednalo o skočnou, sedlckou, polku a valčík, vyučovaly se lidové písně a také opakovalo celé zvykosloví. Postupem času se jejich konání zúčastňovali pouze členové místních souborů, tudíž se od jejich pořádání upouští a koná se již jen poslední zkouška – v pátek před hodovou sobotou. Na závěr zkoušky pak celá chasa obchází Vracov a za zpěvu písní navštěvuje stárkovské domy. Zde je pro ně připraveno drobné pohoštění. Obcházení domů bylo dříve pořádáno za účelem roznášení smrkových věnců, jež zdobí vchody stárkovských domů. Od přelomu tisíciletí tyto věnce rozváží místní veřejně prospěšné služby, takže je navštěvování stárkovských domů den před hody spíše záležitostí jakési podpory pospolitosti místní chasy.

Přípravy domácností na hody

Na hody se připravuje pečlivě většina domácností. Přijíždí přespolní příbuzní, kterým se chystá pohoštění či slavnostní oběd. Nejčastěji se k obědu podává pečená kachna či husa, pečou se tvarohové koláčky z kynutého těsta, nabízí obložené chlebičky, cukroví, víno a slivovice. Také v každém ze stárkovských domů je nutné připravit pohoštění, a to nejen pro domácí a příbuzné, ale pro všechny, kteří se hodového průvodu účastní. Obřadníci – stárci musí zajistit dostatek vína a velké množství tvarohových koláčů (každá z rodin, jež mají doma stárka či stárku, peče průměrně z 14 kg těsta). Koláče a víno jsou také jediným pohoštěním, které se ve Vracově krojovaným a divákům poskytuje. Rodiny stárků pečlivě upravují své domy, bílí se průjezdy, nezřídka se opravuje i fasáda domu. V posledních letech se nabízí také varianta přivítat hodový průvod z místního muzea či nadace Chamartin,⁴ pokud některá z rodin stárků nesouhlasí s uvítáním u vlastního domu.

Čtvrtek před hody je také dnem, kdy se pečou tvarohové koláčky pro všechny účastníky. Zhruba do roku 2004 byla pro jejich přípravu zapůjčována kuchyně základní školy, nyní vychází stárkům vstříc místní pekárna, která připraví těsto i náplň. Rodiny stárků žádají o pomoc při jejich přípravě své známé a rodinné příbuzné.

Obřadní artefakty

Ve čtvrtek před hody se začíná s neintenzivnějšími přípravami na nadcházející slavnost. Muži, kteří se nejvíce starají o hladký průběh hodů, se scházejí k pletení věnců, jež se zdobí vchody do domu stárků. Tyto se vyrábějí z jednotlivých smrkových větví kladených přes sebe. Věnc, který u stárka zdobí prostor nad vchodem do domu stejně jako u stárků ženatých, se u stárky věší nad okno. Všechny věnce zdobí růže a stuhy z krepového papíru, u stárky v růžové, u stárka v modré barvě a u ženatých stárků v bílé barvě. V tento den se také připravuje symbol hodů svobodných stárků – hodový věnc. Jeho výrobě se věnuje

Svobodní mládenci se řadí na úplný konec hodového průvodu. Vracov 2014.

Ženatí stárci Jan a Jana Martínkovi vynáší z domu symbol hodů – káčera v ozdobených nosítkách. Vracov 2014.

stárka s pomocí některé ze starších žen, které jeho výrobu ovládají. Je jehlanovitého tvaru, střed věnce tvoří kovová konstrukce, na níž jsou postupně navazovány drobné větvičky krušpánku. Za použití papírových růžiček se pak vytvoří libovolné ornamenty, které každá stárka určuje podle vlastní fantazie. Vrchol věnce zdobí bílá svíčka, větvičky rozmarýnu a někdy také zlacené makovice. V sobotu ráno před oficiálním začátkem slavnosti staví muži z chasy před domy stárků slavobrány. Tvoří je dvě dřevěné tyče a bílé plátno s textem, jenž je začátkem některé z hodových lidových písní, např. *Hodová neděla bývá veselá, Já su stárek svobodný, Hody, milé hody* atd.

Stavění bran doprovází společenská atmosféra, je zde připraveno pohoštění, podává se slivovice, víno, klobásky či sekané maso s chlebem. Stavění máje v této lokalitě není zvykem.

Oblečení účastníků hodů

Během celého sobotního dopoledne dochází veškeré účastnice hodového průvodu k vačkám šátků. Ženy, které se tomuto umění ve Vracově věnují, je hned několik. Městský kulturní klub každoročně pořádá kurz vázání šátků, kde mají i další ženy pod odborným dohledem možnost naučit se správnou techniku před termínem konání hodů.

Převážná většina účastníků hodového průvodu obléká pro tuto příležitost sváteční vracovský kroj. Ženy – bohatě škrobené rukávce, u loktů zakončené *kadrlemi*, brokátové nebo sametové kordulky, pět kulmovaných plátěných spodnic, barevné svrchní sukne, bílé plátěné zástěry a tmavé pletené punčochy, obouvají černé kožené polovysoké střevíce. Jejich hlavy pokrývají turecké šátky ve formě úvazu *na talíř*. Tato podoba kroje nerozlišuje vdané ženy od svobodných. Ženy tvoří většinu hodových účastníků. Muži taktéž oblékají sváteční kroje – černé soukenné nebo manšestrové kalhoty, bílé vyšívané či *vložkové* košile, soukenné vyšívané vesty – kordule a kožené řemeny s vyšívanými šátky, obouvají černé kožené holínkové boty. V případě mužů se manželský stav pozná dle svrchní součástky – lajblu nebo *marýnky* a také pokrývky hlavy, již na hody nosí pouze muži ženatí. Ti mají na hlavě černé kulaté klobouky s housenkami, svobodní muži chodí prostovlasí. Děti oblékají zmenšeninu kroje dospělých, v případě děvčat je kroj totožný s krojem dospělých žen. Chlapecký kroj se shoduje s oděvem svobodného stárka.

Stárci a stárky v hodovém průvodě nápadně vynikají odlišným typem lidového oděvu. Svobodná stárka nosí obřadní kroj nevěst, v minulosti určený výhradně pro slavnostní církevní příležitosti. Obléká na sebe stejně jako ostatní *drůžky* pět plátěných spodnic, škrobené rukávce a hnědé pletené punčochy. Pojmem *drůžky*⁵ jsou označeny všechny ženy, které jsou oblečeny v kroji. Na spodnice pak pruhovanou sukni kanafasku a fěrtoch z tištěného kartounu, obuv se shoduje s obuví ostatních žen v hodovém průvodě. Hlavu kryje obřadní *drůžení*, vyrobené z výrazných červených slováckých stuh a stříbrných korálek z foukaného skla. Na temeni hlavy má stárka připevněn věneček z textilních květín, korálek a stříbrných drátků – celému krojovému kompletu se říká *jít ve věnečku*. Svobodný stárek také nosí kroj ženicha, obouvá žluté jirchové kalhoty *koženice* a modré punčochy *lýtkovice*, do pasu taktéž připíná kožený řemen s vyšívaným červeným šátkem. Košili stárek obléká tzv. *šírokou* – s výrazně nabíranými rukávy, a také zmíněnou vestu – *kordulu*. Po příchodu ke stárce pak jeho hlavu kryje kulatý černý klobouk, zdobený velkou vonicí z textilních květín, foukaného skla a zrcátek, větvičkou asparágu a kohoutími péry – kosárky.

Na večerní taneční zábavu si děvčata oblékají jednoduchou variantu kroje, která byla v minulosti využívána hlavně při dožínkách, tzv. *dudečky*. Jedná se o menší baňaté rukávky z plátna, modrou zástěru a černou sametovou *kordulku*, která se na ramenou zavazuje na široké světle modré stuhy.

Hodový průvod

V časných odpoledních hodinách se chasa schází u místního kulturního domu. Přicházejí sem nejen krojovaní, ale i velká spousta diváků. Hodový průvod se začíná řadit podle stanoveného pořádku, který je neměnný. Každý účastník zde má své místo určené věkem či stavem. V čele průvodu jde vlajkonoš s praporem, nesoucím motiv tureckého šátku, děti, často v doprovodu krojovaných matek. Za dětmi se do průvodu řadí loňský stárek, společně se svou stárkou, za nimi letošní stárci ženatí. Za stárky jdou ženatí muži, pak dechová hudba a všechny ženy v trojstupech, bez rozdílu stavu, většinou však vdané více vpředu, svobodné vzadu. Závěr průvodu tvoří svobodní mládenci.

Povolování hodů

Seřazený průvod se přesunuje přímou cestou k místní radnici, zde jsou již připraveni radní, oblečení také v krojích, a *policajt* – muž v masce policisty. Na balkoně radnice žádá stárek o povolení konání císařských hodů, po udělení povolení následně obdrží psané hodové právo, *policajt* čte *artikule* – tedy povinnosti a zákony, kterými se mají hodoví účastníci po následující dva dny řídit. Starostovi s loňskou stárkou je vyhlášeno sólo. Ostatní krojovaní kolem tohoto páru vytvoří kruh. Pro vysoký počet krojovaných většinou vznikne hned několik soustředěných kruhů. Sólo je zakončeno zvednutím stárky a starosty na židlích, společným přípítkem a polibkem, stejným způsobem se odehrávají i všechna ostatní sóla během hodové slavnosti. Po několika společných tancích za doprovodu dechové hudby – sedlké, vrtěné či polky, se opět průvodem odchází k domu stárka. Průvod se vždy řadí stejným způsobem.

Žádání o stárka a stárku

U domu stárka projde celý průvod postavenou slavobránou, všechny ženy zpívají:

*Vracovští mládenci,
kde vy máte stárka?*

Muži odpovídají:
*Leží za humnama,
pije vodu z járka.*

Ženy opět zpívají:
*Vracovští mládenci,
kde máte druhého?*

Muži odpovídají:
*Leží za humnama,
zrovna vedle něho.*

Mezi jednotlivými slokami přehrává melodii dechová hudba. Po druhé odpovědi mužů vychází z ozdobeného vchodu domu svobodný stárek a všem odpovídá zpěvem:

*Vracovští mládenci,
tady máte stárka.*

*Neleží, nepije,
žádnú vodu z járka.
Užime si chlapci,
hodového práva,
dokáď nám vinohrad
dobré vínko dáva.*

Druhá sloka je libovolná. Např. *Radši sa napime vínka červeného, budem sa veselit do rána bílého. Radši si najdime děvčátka mladého, budem s ním tancovat, do rána bílého* atd.

Mladý stárek po východu z domu tancuje verbuňk, převážně za doprovodu cimbálové muziky, zřídkakdy k tanci hraje dechová hudba. Poté předává loňský stárek novému stárkovi povolení vlastními slovy. Společně tancují také verbuňk. Následně hraje cimbálová nebo dechová hudba různé taneční písně – např. skočné, sedlcké, polky nebo valčíky. Aktivně se zapojuje do tance jen velmi málo krojovaných, zpravidla se jedná o současné či bývalé členy některého z folklorních souborů. V případě klasických polek a valčíků tancuje větší počet účastníků. U stárkova domu je ženatým stárkem vyhlášeno několik sól – pro stárkovy rodiče, pro obsluhu nebo sólo *všeci*.

Stejným způsobem se řadí průvod i cestou ke stárce, pouze stárky z minulého roku nahrazuje stárek letošní. Loňská stárka se zařadí mezi ostatní ženy a dívky, loňský stárek nechá klobouk v domě stárka letošního a již prostovlasý odchází mezi ostatní svobodné mládence (pakliže se během roku neoženil).

Po příchodu ke stárčinu domu zpívá stárek pod ozdobeným oknem:

/:Tluču, tluču, otevřete, nechal sem klobúček u děvčete.:/

/:Děvče spalo, já taky spal, nekdo mně klobúček z hlavěnky vzal.:/

Stárka otevírá okno a zpěvem odpovídá:

/:Nevzal, nevzal, můj stárečku, visí tam v komůrce na hřebíčku.:/

/:Já sem ho tam pověsila, abych se s klobúčkem potěšila.:/

Pak ještě stárce zpívají *Pod vašim oknem, šohajek zmokel*, kdy v jedné části písně připomíná stárka, že nemají v domě svítidla, a prosí stárka o peníze na svíčku. Stárek jí dá peníze a na konci písně a za pomoci ostatních chlapců z chasy stárek vyskočí do okna. Tento zvyk je znám zhruba od sedmdesátých let 20. století. Důvod, proč vyskakuje stárek do okna a nevchází dveřmi, se nám nepodařilo objasnit. Po dobu, co jsou stárka se stárkem v domě, hraje cimbálová muzika a chasa tancuje. Dechová hudba hraje *tuš*, obřadníci – svobodní stárce – vynesou z domu hodový věnec, jehož vrcholek zdobí zapálená svíčka. Hodový věnec se postaví na připravený stůl, u něj stárce zpívají za doprovodu cimbálové nebo dechové hudby. Stárek má již hlavu pokrytou kloboukem a přednice kordulek má ozdobené dlouhými širokými malovanými mašlemi a větvičkou rozmarýnu. Ozdobit stárkovi klobouk je úkolem každé stárky, také vzor stárkovských malovaných mašlí záleží na stárčině výběru.

Cimbálová muzika, která doprovází stárka u jeho domu či společné sólo stárků u jejího domu, se do hodového průvodu nezařazuje, nýbrž se schází dle dohody přímo na zmíněném místě, tedy u domů stárků. Záleží čistě na výběru stárků, kterou cimbálovou muziku zvolí. Někdy se jedná také o přespolní cimbálovou muziku, např. v roce 2011 doprovázela ženaté stárky cimbálová muzika Petra Šrahulka z Milotic, v roce 2004 doprovázela svobodného stárka Horňácká cimbálová muzika Martina Hrbáče.

Vynesení věnce z domu stárky a společné sólo je považováno za vrchol celého sobotního hodového dne. Poté jsou opět vyhlášena i sóla pro rodiče stárky, obsluhu atd. Společným průvodem obchází chasa s věncem, který nese stárkovský pár, jimi vybranou trasu městem až k místní sokolovně, kde je již sál připraven pro konání večerní zábavy.

Hodová taneční zábava

Večerní zábava se zahajuje příchodem krojovaných na sál. Čelo průvodu opět tvoří vlajkonoš, za ním jde stárkovský pár s věncem, krojovaní mládenci a družičky. Po příchodu na sál zpívá chasa verbuňk *Před muzikú verbuňk chasa stójí*. Hodový věnec je umístěn uprostřed sálu na čestném místě, kolem něj sedí členové chasy. Během celého trvání zábavy se věnec bedlivě střeží, aby jej nezczizili členové přespólní chasy. Jeho vykoupení by musel stárek uhradit penězi nebo zaplatit útratu v *šenku*. Stárek musí bedlivě střežit nejen věnec, ale i stárku. Členové přespólních chas ohlašují svůj příchod na sál zaboucháním na vstupní dveře do sálu, na což okamžitě reaguje dechová hudba hraním pochodové melodie a doprovodem při zvoleném verbuňku. Zpravidla do Vracova přijíždí krojovaní z Vacenovic, Kyjova, Svatobořic či Milotic. Stárci přivítají členy přespólní chasy vínem a koláči. V hlavním sále sokolovny, kde se zábava odehrává, hraje dechová hudba, repertoár tvoří taneční písně – polky, valčíky, tanga, ale také nejrůznější moderní písně. Také během zábavy jsou vyhlášována sóla, pro stárky svobodné, jejich rodiče i pro svobodné stárky z loňského roku. Vybírání peněz při sólech tzv. *zatahování do věnce*, při kterém se vybírá poplatek za nabídnuté víno a voničku, není v této lokalitě zvykem. Sólem se myslí výhradně zvyk, při kterém účastníci zábavy vytvoří kruh, uprostřed něhož tancují osoby, pro něž je sólo vyhlášeno, na jeho konci jsou hlavní postavy sóla vyzvednuty na židlích za účelem přípitku a polibku. Jedná se o stejný zvyk, který se odbývá před domy stárků. V jiné části sokolovny hraje cimbálová muzika. Zábavy se zúčastňuje kolem tisíce lidí, každoročně stoupá počet zájemců o místo u stolu.

Uprostřed kruhu, který tvoří krojovaní, tancují ženatí stárci sólo za doprovodu dechové hudby. Vracov 2014.

Většina návštěvníků přichází ve společenském oblečení, přináší si vlastní občerstvení – víno i jednoduché pokrmy (obložené chlebičky, jednohubky atd.). O půlnoci za doprovodu krojované chasy odchází stárci s věncem. S věncem obejdou i další zábavní místo, kde hraje cimbálová muzika, a nakonec věnec odnáší ze sálu. Zábava pokračuje ve stejném duchu, pouze již odpadá starost o hlídání věnce. Veškeré náklady na muziky i sál hradí město Vracov z ročního rozpočtu.

Druhý hodový den

Nedělní dopoledne patří opět stavění bran před domem ženatých stárků. Stejně i vchod do jejich domu je ozdoben věncem ze smrcí. V posledních patnácti letech se také koná hodová mše svatá. Záleží na uvážení stárků, zda se jí i s věncem zúčastní. Krojovaných se zde schází jen skutečně malý počet. Jedná se výhradně o ty, kteří se mše zúčastňují i běžně. Náboženský aspekt není prvořadý. Pokud se stárci mše zúčastní, je součástí také posvěcení hodového věnce, tento pak bývá z kostela odnesen a uschován a jeho úloha během hodů končí. Odpoledne se opět řadí průvod stejným způsobem, počet krojovaných bývá nižší. Za dětmi jdou v průvodu svobodní stárci v obřadních krojích, tentokrát ale nenesou hodový věnec. Průvod směřuje k domu ženatých stárků, zde se odehrává velmi podobný akt jako u domu svobodného stárka. Po sólovém verbuňku ženatého stárka vynáší společně se stárkou další z hodových symbolů – *káčera*. Tradice nošení káčera v hodovém průvodu je patrně pozůstatkem zvyku známého ve Vracově jako *mlácení káčera*. Jeden z mládenců se zavazánýma očima se za povzbuzování chasy snažil cepem káčera trefit a usmrtit.⁵ Tento hodový atribut dnes plní roli pouze reprezentativní, umístěn v kovových nosítkách, ozdobených krušpánkem a papírovými květy, je nesen v průvodě ženatým stárkovským párem. Chasa je pohoštěna tvarohovými koláčky a vínem, tančují se lidové tance i sóla. Společným průvodem se obchází celé město, cestou se zastavuje v místní pekárně, kde je vyhlášeno sólo pro pekaře jako symbolické poděkování za možnost pečení koláčků na celé hody. Také se zastavuje na faře, kde tančuje stárka sólo s místním knězem. Průvod končí opět v sále sokolovny, kde na něj plynule navazuje taneční hodová zábava. Nedělní zábava se koná v uvolněném duchu, většina krojovaných zde zůstává, děvčata jsou pro tuto příležitost oblečena ve slavnostních krojích, pouze sundávají turecké šátky z hlavy. Nezřídka se zde hrají nejrůznější taneční hry jako *metlová*, *na brány*, *líbaná*, sóla se tančují bosky, bez košil atd. Nedělní zábavu symbolicky ukončuje vynesení káčera ze sálu do foyer. Krojovaní, kteří se této akce zúčastňují, zde společně zpívají píseň *Hody milé hody, už sem dohodoval*. Poté se většina z nich vrací zpět do sálu a pokračují v tanci při dechové hudbě.

Doprovodné akce hodů

Během hodů se konají různé doprovodné akce – výstavy místních umělců, historických fotografií, krojových součástek apod. Probíhá také soutěž o nejzdařilejší fotografický snímek *O vracovský šátek*. Do obce také pravidelně přijíždí kolotoče a jiné pouťové atrakce. Bývalo zvykem, zhruba do roku 2005, konat také hodové dozvuky s muzikou, a to zhruba měsíc po hodech. Dnes se od tohoto zvyku již upouští a je na zvážení stárků, zda se do organizace pustí na vlastní náklady.

Vracovské hody se staly největší slavností konanou na území tohoto města. Do jejich organizace se zapojují všechny spolky, představitelé města i folklorní soubory. Přesto je převážná většina povinností záležitostí místní chasy, kterou ve Vracově však tvoří nejen svobodní mládenci a dívky, ale také ženatí muži a vdané ženy. Jsou jimi zejména bývalí i sou-

časní členové místních folklorních souborů a změna manželského stavu zde nezpůsobila opuštění chasy, nýbrž kontinuálně zůstali i nadále působit jako nepsaní organizátoři této slavnosti. Také role stárka se ve velké míře proměnila, nestojí již v čele chasy, jeho role má ve velké míře reprezentativní povahu. Velká část prvků hmotné i nehmotné kultury zůstává zachována – stejnou podobu má řazení hodového průvodu, obřadní atributy, lidový oděv účastníků i písně a tance. Na slavnost se připravuje velká část domácností, která hody bere jako svátek. Ačkoli je většina krojovaných účastníků během slavnosti pasivní ve zpěvu i tanci, příležitost obléci kroj nevynechávají. Důvod, z kterého se slavnosti účastní takto vysoký počet krojovaných, souvisí s jistou formou sounáležitosti s rodnou obcí a také vžitou tradicí kolektivního rázu, kterou si nesou jednotlivé generace. Účast dětí v hodovém průvodě je jistou devizou, neboť díky jim se tradice hodů udrží i po další generace. Velmi zajímavá je také skutečnost, že právě ve Vracově, jenž tvoří samostatný krojový okrsek, postupem času vznikla velká spousta nových krojových kompletů, a to právě díky konání této slavnosti. Její ustálená podoba se formovala v poslední třetině 20. století a dodnes zůstává z velké části nezměněna, obyčej má pro obyvatele této lokality nezastupitelný společenský a sjednocující rozměr.

Poznámky:

- 1 T a r c a l o v á, L.: *Hody s právem na Uherskohradištsku*. Uherské Hradiště 2008, s. 5.
- 2 Š e p l á k o v á, V.: Stárkovská organizace a její současné formy. In: *Výroční obyčej: současný stav a proměny*. Brno 1982, s. 84.
- 3 Pavel Petřzela je vedoucím folklorního souboru Marýnka a mužského a ženského sboru. Amatérsky se věnuje také lokální historii, výrobě malých cimbálů, vede uskupení Felicita (folklorně-etnografická liga citu a talentu) a skládá písně v lidovém duchu.
- 4 Nadace Chamartin je místní budova s hudebním sálem, která patří španělskému orchestru z Madridu.
- 5 K r i s t, J.: Beran a káčer na hodech. *Malovaný kraj* 15, 1979, č. 1, s. 19.

Literatura:

- Ev [E v a V e č e r k o v á]: Posvícení. In: Brouček, S. a Jeřábek, R., (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 3. Praha 2007, s. 781–783.
- H ú s e k, J.: Život v obci a rodině. *Moravské Slovensko I*. Praha 1921, s. 401–536.
- J a k u b í k o v á, K.: Sprievod ako etnologický problém. In: Tarcalová, L. ed.: *Slavnostní průvody: [sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčej MKKK v Olomouci]*. Uherské Hradiště 1994, s. 17–21.
- jk-: Beran a káčer na hodech. *Malovaný kraj* 15, 1979, č. 1, s. 18–19.
- K r i s t, J.: Proměny výročních obyčejů na kyjovském Dolňácku. In: Frolec, V.: *Výroční obyčej: Současný stav a proměny*. Brno 1982, s. 224–238.
- Ltc + Osk [L u d m í l a T a r c a l o v á, O l g a S k a l n í k o v á]: Průvod. In: Brouček, S. a Jeřábek, R., (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 3. Praha 2007, s. 814–815.
- N i e d e r l e, L., C h o t e k, K.: Zvyky a obyčej. Obyčej výroční. *Moravské Slovensko I*. Praha 1922, s. 665–799.
- Š e p l á k o v á, V.: Stárkovská organizace na jihovýchodní Moravě. *Vlastivědný věstník moravský* 33, 1981, s. 302–311.
- Š e p l á k o v á, V.: Stárkovská organizace a její současné formy. In: Frolec, V.: *Výroční obyčej: současný stav a proměny*. Brno 1982, s. 81–93.
- T a r c a l o v á, L.: Obřad, slavnost, děti. *Slovácko* 39, 1997, s. 37–46.
- T a r c a l o v á, L.: Obřadní atributy v rodinných a výročních obyčejích. *Slovácko* 40, 1998, s. 33–44.

T a r c a l o v á, L.: Oblékání do kroje a jeho obřadní atributy o hodech. *Slovácko* 46, 2004, s. 47–64.

T a r c a l o v á, L.: *Hody s právem na Uherskohradištsku*. Uherské Hradiště 2008.

Z í b r t, Č.: *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha 1950.

Foto David Rájecký.

Mgr. Markéta L u k e š o v á (n. 1984), etnografka, pracovnice Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici. Ve svém odborném zájmu se věnuje primárně novým způsobům prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě a problematice rodinných a kalendářních obyčejů v oblasti Kyjovska.

Vracov Feast with A Wreath and with a Drake

A b s t r a c t

Every year on the third October weekend there is an imperial feast held in the town of Vracov. Two attributes play an important role in the feast – a wreath and a drake. The number of people wearing costumes increase significantly every year. On Saturday the main role is played by single male heads of the village youth, on Sunday the main characters are male married heads of the village youth.

Most households prepare for the feast a long time ahead. Even though none of the members of the household takes an active part in it, i.e. wearing a costume, the feast days are perceived as festive by the majority of the town population.

On Saturday the most important characters are single heads of the village youth – a single male and a single female. They prepare refreshments for the participants of the feast parade who wear costumes but also for the remaining members of the village youth who help them either with building triumphal arches in front of their houses, with preparation of the feast wreaths, decoration of their houses or with inviting people from surrounding villages. As an exception in this town married men and women are also invited to be the members of the village youth. The feast parade, in which almost 700 people wearing costumes take part, lines up on Saturday afternoon near the culture centre. The participants mostly wear folk costume from Vracov and they form a special group. The costume is worn only in Vracov. The participants in the parade are from various age groups regardless of their marital status. The parade is lead by a flag bearer with a flag, children wearing costumes, heads of the village youth from the previous year, married heads of the village youth, married men, brass band, women, and by bachelors. First the parade goes to the town hall where a head of the village youth from the previous year asks for the right to hold the feast. Then the parade proceeds to the house of the new single head of the village youth where a major part of the fest ceremony including the granting of the right takes place. Then the parade goes to the house of the young female head of the village youth and then to the building of the local Sokolovna. Here the feast dancing party regularly visited by the members of the village youth from the surrounding villages takes place.

Sunday belongs to married heads of the village youth and the whole day is started by the mass in the local church attended only by a small number of people who wear costumes. The parade heading towards the house of the married heads of the village youth makes several stops – at the local parsonage, at the baker's or at the pub. Married heads of the village youth – a married couple – are carrying the symbol of Sunday feast – a drake. The drake is alive and it is carried on a stretcher decorated with boxwood. The drake plays the same role on Sunday as does the wreath on Saturday. The whole day is finished by the dancing party at Sokolovna again.

The feast in Vracov has become the most important festivity in the town. All the fellowships, representatives of the town and folklore ensembles take part in it. Nevertheless, the majority of the duties is carried out by the local village youth. The shape of the feast was formed in the late 20th century and remains unchanged up to these days. The custom has an irreplaceable social and uniting dimension for the local people.

Kirmes in Vracov mit Kranz und Erpel

Zusammenfassung

In der Stadt Vracov findet alljährlich am dritten Wochenende im Oktober die Kaiserkirmes statt. Eine wichtige Rolle spielen bei ihr zwei nicht wegzudenkende Attribute – Kirmeskranz und Erpel. Die Zahl der Trachtenträger, die an dem Ereignis teilnehmen, erhöht sich jedes Jahr zusehends. Am Samstag spielen der unverheiratete Altbursch und sein Mädél die Hauptrolle, während am Sonntag das verheiratete Altbursch-Paar die Hauptpersonen sind.

Auf die Kirmes bereitet sich die Mehrheit der Haushalte lange im Voraus vor. Auch wenn keiner ihrer Mitglieder aktiv, also in Tracht, an den Kirmesbräuchen teilnimmt, betrachten doch die meisten Einwohner von Vracov die Kirmes als festliche Feiertage.

Die wichtigsten Personen am Sonnabend sind der unverheiratete Altbursch und sein Mädél. Sie bereiten die Bewirtung für die Kirmesteilnehmer in Tracht, aber auch für die Trachtenjugend vor, die ihnen bei der Vorbereitung dieses Phänomens behilflich sind, sei es nun das Aufbauen von Ehrenbögen vor ihren Häusern, das Herrichten der Kirmeskränze, die Ausschmückung der Häuser oder das Einladen in den Nachbardörfern zur Kirmes. Zu den Kirmesteilnehmern in Tracht zählen nur in dieser Stadt auch verheiratete Männer und Frauen. Der Kirmesumzug, an dem in den letzten Jahren an die 700 Trachtenträger teilnehmen, beginnt am Samstagnachmittag am Kulturhaus. Die Kirmesteilnehmer tragen zum Großteil die Vracover Tracht, die eine besondere Trachtengruppe bildet und nur in diesem Ort getragen wird. Am Umzug nehmen Trachtenträger aller Altersgruppen teil, Ledige wie Verheiratete. An der Spitze des Umzugs geht der Fahnenträger mit dem Banner, dann die Trachtenkinder, der Altbursch vom Vorjahr mit seinem Mädél, das verheiratete Altbursch-Paar, die verheirateten Männer, gefolgt von einer Blaskapelle, den Frauen und schließlich den Junggesellen. Der Umzug geht zunächst zum Rathaus, wo der Altbursch vom Vorjahr die Erlaubnis zum Kirmesfeiern erbittet, dann zieht man zum Haus des neuen unverheirateten Altburschen, wo sich ein Teil der Bräuche mit Übergabe der Erlaubnis zur Kirmes abspielt. Der Umzug begibt sich dann zum Haus des jungen Altbursch-Mädels und schließlich gemeinsam zum örtlichen Turnverein Sokol. Hier wird auch das abendliche Tanzvergnügen gefeiert, das regelmäßig von Mitgliedern der Trachtenjugend aus der nahen Umgebung besucht wird.

Der Sonntag gehört dem verheirateten Altbursch-Paar und der Kirmestag wird mit einer heiligen Messe in der Kirche eröffnet, an der jedoch nur wenige Trachtenträger teilnehmen. Der Trachtenumzug absolviert auf dem Weg zum Haus des verheirateten Altbursch-Paars mehrere Halte – an der hiesigen Pfarre, an der Bäckerei oder Gastwirtschaft. Das verheiratete Altbursch-Paar trägt im Umzug das Symbol der Sonntags-Kirmes – einen Erpel. Der lebendige Erpel wird auf einer mit Buchsbaumzweigen geschmückten Trage präsentiert. Er spielt am Sonntag die gleiche Rolle wie am Vortag der Kirmeskranz. Der ganze Tag klingt dann mit einem weiteren Kirmes-Tanzvergnügen im Sokol-Vereinshaus aus.

Die Kirmes von Vracov wurde zum größten Fest in der Stadt. An ihrer Organisation beteiligen sich alle Vereine, Stadtvertreter und Folkloregruppen. Trotzdem obliegen die meisten Pflichten der Trachtenjugend. Die traditionelle Form dieser Kirmes bildete sich im letzten Drittel des 20. Jahrhunderts heraus und bleibt bis heute größtenteils unverändert, der Brauch besitzt für die Einwohner der Stadt eine unersetzliche gesellschaftliche und einende Dimension.